

KARADENİZ BÖLGESİ'NDE İŞBİRLİĞİ VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NE YAKLAŞIMI

Emel OSMANÇAVUŞOĞLU OKTAY

*(Dr., Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 06532, ANKARA)
emeloktay@yahoo.com*

Özet:

Bu çalışma ile Soğuk Savaşın bitişinden sonra ortaya çıkan bölgesel dinamikleri olumlu yönde değerlendirebilmek amacıyla Türkiye tarafından 1990 yılında ortaya atılmış olan Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Projesinin aradan geçen on yıldan fazla süre içerisinde kat ettiği yolun değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada daha köklü ve güçlü bir bölgesel entegrasyon projesi olan Avrupa Birliği'nin bölgeye bakışı ele alınmakta, iki bölgesel örgüt arasındaki muhtemel işbirliği alanları incelenmektedir. Sonuç olarak, AB'nin Karadeniz bölgesinin kendisi için önemini tekrar gözden geçirerek önümüzdeki süreç içerisinde daha yapıcı bir tutum içerisine girmesinin ve somut proje teklifleri getiren KEİ'yi desteklemesinin oluşturmaya çalıştığı güçlü ekonomik ve siyasi birliğin geleceği açısından önemli sonuçlar yaratabileceği değerlendirilmektedir.

Abstract:

Cooperation in the Black Sea Region and European Union's Approach to Black Sea Economic Cooperation Organization

This study aims at evaluating the progress achieved by the Black Sea Economic Cooperation (BSEC) Project since its inception by Turkey in 1990 with a view to taking advantage of the regional dynamics generated by the ending of the Cold War period. The paper examines the attitude of the European Union (EU), a much more powerful and deep rooted regional integration project, vis-à-vis the Black Sea region as well as possible areas of cooperation between these two regional organizations. It concludes that, by reevaluating the significance it attaches to the Black Sea region, the European Union should adopt a more constructive

Anahtar Sözcükler: Karadeniz, ekonomik işbirliği, bölgesel entegrasyon.
Keywords: Black Sea, economic cooperation, regional integration.

approach towards and support the Black Sea Economic Cooperation (BSEC) Organization and the concrete cooperation projects it produces, from which it could derive important benefits in the future.

GİRİŞ

Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin (Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye, Ukrayna) topraklarını içine alan coğrafyaya siyasi ve ekonomik olarak bir "bölge" niteliği kazandırılması 1990'lı yılların başına kadar bir proje olarak ortaya konamamıştır. Karadeniz bir bölge olarak günümüze kadar potansiyelini değerlendirememiş ve işbirliği için uygun zemin yaratılamamıştır. On yıl öncesine kadar bölgeye ne dışarıdan, ne de içeriden bakıldığında bölgesel bir aidiyetten söz etmek mümkün değildir. Soğuk Savaşın bitmesiyle yaşanan geçiş döneminde de bölgede yer alan ülkelerin hiçbirisi için "Karadeniz Bölgesi" ülkesi olma kimliğine sahip olmak siyasi ve ekonomik öncelikleri arasında yer almadığı gibi, her biri kendisini uluslararası camiaya kabul ettirebilmek için buldukları coğrafyanın dışında bir takım oluşumlara katılmaya çalışmışlardır. Bununla birlikte, 1992 yılında Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Örgütü'nün kurulması ile bölge ülkelerinin mevcut tüm olumsuzluklara rağmen birbirleriyle ilişkilerini geliştirme yönünde istekli oldukları görülmüştür.

Bu makalede Karadeniz Bölgesi için önemli bir işbirliği örgütü olan, en son Sırbistan ve Karadağ ile Makedonya'nın da 18 Nisan 2003'te Erivan'da yapılan Zirve ile üyeliğe kabul edilmeleriyle üye sayısı 13'e çıkan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün hem gelişme süreci hem de gelmiş olduğu nokta açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. KEİ, bugün pek çok kişinin belirttiği gibi amaçlarını gerçekleştirmekten uzak kalmış ve başarısızlığa doğru giden bir örgüt müdür? Bir bölgesel işbirliği örgütü olarak, Avrupa Birliği (AB) üyesi olan Yunanistan dışındaki üyelerinin de neredeyse tamamının nihai amaç olarak AB üyeliğini istediği bu dönemde KEİ neler başarabilir? AB ile KEİ arasında işbirliği olanakları neler olabilir? sorularına yanıt aranmaktadır. Sonuç olarak KEİ'nin bir bölgesel örgüt olarak güçlendirilebilmesi için neler yapılabileceği konusunda öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

1. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ NEDEN KURULDU?

Soğuk Savaşın sona ermesi, her ne kadar Francis Fukuyama (1999: 1-26) gibi iyimserler tarafından totaliter rejimlerle liberal demokrasinin uzun süren savaşları sonucunda liberalizmin zaferini ilan ederek bir anlamda "Tarihin

Sonu'nun gelişi olarak nitelendirilmişse de , yine Fukuyama'nın belirttiği gibi dünyanın her bölgesi ne yazık ki bu sonsuza kadar süreceği düşünülen barıştan nasibini alacak kadar gelişmemiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Soğuk Savaş yılları boyunca iki kutuplu sistemde etkili olması söz konusu bile olmayan dünyanın pek çok bölgesinde iç dinamikler harekete geçmiş ve bunun sonucunda çatışmalar ve savaşlar ortaya çıkmıştır.

1980'li yılların sonu ile 1990'lı yılların başında uluslararası sistemde meydana gelen büyük değişimler John Mersheimer'in (1999: 101-158) öne sürdüğü gibi milliyetçiliğin harekete geçmesi ile Doğu Avrupa'da olmasa bile on yıl boyunca Balkanlarda ciddi bunalımlar ve kanlı savaşlar yaratmıştır. Irak'ın Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgali ve bunu takiben Körfez savaşı, Yugoslavya'nın dağılma savaşları (1991-1995) ve aynı şekilde Kafkasya'da yaşanan sorunların ve savaşların Türkiye üzerinde doğrudan etkisi olmuştur. Bütün bu sıcak olayların yanı sıra Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan terörizm, organize suçlar, yasadışı göç ve uyuşturucu trafiği de diğer ülkelerle birlikte Türkiye'nin güvenliğini yakından ilgilendiren meseleler olmuştur. Türkiye'nin bu dönemde jeopolitik özelliği Avrupa'nın bir birlik halini almış demokratik ülkeleri ile Sovyetler Birliği'nin dağılması ve komünizmin çöküşü ile bir geçiş sürecine giren ülkelerin arasında yer almasıdır.

Böylesine kaotik bir ortamda, bölgesel barışın ve güvenliğin sağlanması için Türkiye, Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında daha güçlü ekonomik bağların kurulabilmesi amacıyla Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün kurulmasına öncülük etmiştir. Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında ekonomik bağların güçlendirilerek orta ve uzun vadede bölge güvenliğine hizmet edebilecek bir işbirliğinin Türkiye'nin öncülüğünde oluşturulması fikri Büyükelçi Şükrü Elekdağ tarafından 1990 yılının başında ortaya atılmıştır (Gençkaya, 1993: 550). Elekdağ'a göre Türkiye Avrupalı ve Orta Doğulu olduğu kadar Balkanlı, Karadenizli, Kafkasyalı, Asyalı ve Akdenizli bir ülkedir. Soğuk savaş sonrasında şartları Türkiye'ye jeopolitiğinin tüm bu özelliklerini geliştirebilme imkanı tanımaktaydı. Karadeniz'de işbirliğini geliştirmek ülkenin jeopolitik önemine bir başka boyut daha katacağı. Ayrıca bölge ülkeleri arasında çok taraflı bir işbirliğinin gelişmesinin ticari ilişkileri de hızla artıracığı düşünülmekteydi (Akgün, 2002).

Sovyet, Bulgar, Romen ve Türk heyetlerinin¹ bir araya gelmesiyle 19-21 Aralık 1990'da Ankara'da yapılan toplantıda resmen açıklanan Karadeniz'de bölgesel işbirliğine adım atma niyeti, daha sonra Ukrayna'nın da katılımıyla 3 Şubat 1992 İstanbul Dışişleri Bakanları toplantısında teyit edilmiş, KEİ Anlaşması 9 katılımcı ülkenin (Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna) delegeleri tarafından 3 Şubat 2002'de İstanbul'da imzalanmıştır. 25 Haziran 1992'de İstanbul'da yapılan

Zirve ile Yunanistan ve Arnavutluk da üyeliğe kabul edilmiştir. Yine bu Zirve'de kabul edilen Boğaziçi Deklarasyonu ile Birleşmiş Milletler Genel Şartı ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Belgelerine dayanarak, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne üye devletlerin devlet ve hükümet başkanları Karadeniz Bölgesinin bir barış, özgürlük, istikrar ve refah bölgesine dönüştürülmesi yönünde ortak kararlılıklarını ifade etmişlerdir. Deklarasyonda ayrıca, demokratik değerler, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü çerçevesinde oluşturulacak yeni ortaklığın Avrupa'nın inşasına önemli katkılarda bulunacağı vurgulanmıştır. KEİ tarihinde dönüm noktası 5 Haziran 1998'deki Yalta Zirvesidir. Bu zirve ile KEİ uluslararası kimliğe kavuşmuş ve kendini bölgesel bir örgüt ilan etmiştir. 1 Mayıs 1999'da KEİ Şartı yürürlüğe girmiştir.²

KEİ'nin temel amacı üye devletlerin coğrafi yakınlıklarından ve ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanarak ticari, ekonomik, bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmeleri olarak belirlenmiştir. Öncelikle bölgelerarası ticaretin artırılması, ticarete engellerin kaldırılması hedeflenmektedir. Uzun dönemde ise amaç; bölge ülkeleri arasında ekonomik ilişkileri daha fazla geliştirebilmek için kişilerin, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlamaktır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için uzun dönemde aşamalı olarak katılımcı devletler arasında bir serbest ticaret bölgesinin kurulması amaçlanmıştır.³ KEİ Zirve Deklarasyonu'nun çeşitli maddelerinde belirtildiği üzere ekonomik işbirliği bölgede barış ve güvenliğin tesis edilmesinin bir numaralı yolu olarak görülmektedir. Katılımcı üyelerin niyeti, Deklarasyonun 5. Maddesinde bahsi geçtiği gibi Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) prensiplerinden yola çıkarak bu çerçevede tüm Avrupa'yı içine alan ekonomik bölgenin kurulmasına katkıda bulunmaktadır. Zirve Deklarasyonu KEİ'nin hiçbir şekilde üyelerini "Avrupa Birliği'nin yanı sıra uluslararası örgütler de dahil olmak üzere üçüncü partilerle ilişkilerini geliştirmekten alıkoymayacağını" veya "diğer bölgesel işbirliklerine girmelerini engellemeyeceğini" açıkça ortaya koymaktaydı.⁴

2. KEİ'NİN YAPISI VE POTANSİYELİ

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü dünyanın özellikle enerji alanında önemli üretici ülkeleri ile tüketici ülkelerini çatısı altında toplamaktadır. Yaklaşık 350 milyon nüfusa sahip 20 milyon metrekarelik bir coğrafyada yer alan KEİ ülkeleri yaklaşık 300 milyar dolar ile dünya ticaretinin %5'ini gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte, Tablo 1'de görüleceği üzere üye ülkelerin gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklıdır.

KEİ mevcut itibarıyla; hükümetleri, parlamentoları, iş çevrelerini ve finansal birimleri içine alan oldukça etkileyici bir organizasyon yapısına sahiptir. Dışişleri Bakanları toplantılarında alından kararlar gereği kurulan Çalışma Grupları KEİ'nin üye ülkeler arasında son derece çeşitli alanlarda işbirliği çabası içerisinde olduğunu göstermektedir. Çalışma Grupları; Bilim ve Teknoloji, Bankacılık ve Finans, İstatistik Veri ve Ekonomik Bilgi Değişimi, Ulaştırma, Ticaret ve Endüstriyel İşbirliği, İletişim, Çevre Koruma, Turizm, Tarım ve Tarımsal Sanayi, Yasalara İlişkin Bilgi ve en önemli konulardan birisi olarak Enerji çalışma gruplarıdır. Buna ek olarak oluşturulan geçici uzman çalışma grupları ise; Yatırımların Korunması ve Teşviki, Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi, Ulaştırma Şebekesi, İşadamlarının Seyahatleri, Örgütsel Konular olarak belirlenmiştir.⁵

Tablo 1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne Üye Ülkelerin Temel Göstergeleri

Ülkeler	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus (milyon)	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Milyar Dolar)	Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Dolar)
Arnavutluk	28.748	3,1	4,1	1.300
Azerbaycan	86.600	8,2	5,6	688
Bulgaristan	110.910	8,0	13,6	1.690
Ermenistan	29.800	3,1	2,1	556
Gürcistan	69.700	5,2	3,1	594
Makedonya	25.333	2,0	3,4	1.676
Moldavya	33.843	4,3	1,5	346
Romanya	237.500	22,4	38,7	1.728
Rusya Federasyonu	17.075.200	144,9	310,0	2.141
Sırbistan ve Karadağ*	102.350	10,6	25,3 (Satın alma gücü paritesi)	2.370 (Satın alma gücü paritesi)
Türkiye	780.580	69,3	147,7	2.230
Ukrayna	603.700	49,3	37,6	766
Yunanistan	131.940	10,9	117,2	11.063

Kaynak: Veriler 2003 Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporundan alınmıştır. Aksi belirtilmediği takdirde tüm veriler 2001 yılına aittir.

* Sırbistan ve Karadağ'a ait göstergeler CIA Factbook'tan alınmıştır ve 2002 yılına ait verilerdir.

KEİ'nin İstanbul'da daimi Sekreteryası bulunmaktadır. 1993 yılında Parlamentolar arası birim (KEİ Parlamenter Asamblesi-KEİPA) oluşturulmuştur. KEİ ülkeleri özel sektörleri arasında merkezi İstanbul'da bulunan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Konseyi (KEİK) adı altında iş çevrelerini temsil eden bir mekanizma meydana getirilmiştir. KEİK taraf ülkeler arasında ticari ve sınai

işbirliğini geliştirme amacına yönelik olarak çalışmaktadır. Örgütün önemli bir parçası olarak finansal birim Selanik'te kurulmuş olan Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası'dır. Banka ortak bölgesel projelere finansman sağlamaktadır. Bankanın üyeleri, KEİ ülkeleri temsilcileri ile uluslararası banka ve finansman kuruluşlarından oluşmaktadır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün hedeflerini geliştirmek, yeni imkanları ve işbirliği alanlarını saptamak üzere Uluslararası Karadeniz Etüdüleri Merkezi Atina'da faaliyet göstermeye başlamıştır. Ev sahibi ülke anlaşmasının 2000 yılı Ağustos ayında yürürlüğe girmesi ile üye ülkelerin KEİ nezdinde daimi temsilcilik açmaları mümkün olmuştur ve bunların örgüte büyük dinamizm kazandıracığı düşünülmektedir.

Ulaştırma ve iletişim sektörleri KEİ sürecinin can damarını teşkil etmektedir. KEİ iletişim alanında üç projeyi hayata geçirmiştir; ITUR projesi ile Türkiye, Ukrayna ve Rusya denizaltından 3200 km.lik fiber optik kablo sistemi ile birbirine bağlanmıştır; KAFOS projesi Türkiye, Bulgaristan, Romanya ve Moldova'nın katılımı ile gerçekleşmiş olup İstanbul, Varna ve Kışinev arasında doğrudan bağlantı kurulmasını sağlamaktadır, Trans Balkan Hattı isimli üçüncü proje ile İtalya, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Türkiye birbirine bağlanmıştır. Ayrıca üye ülke uzmanları demiryolu ve karayolu ulaşımının, limanların ve bölgedeki deniz yollarının haritasını çıkartarak KEİ ülkelerinin 2005 yılına kadar ulusal altyapılarını ve tercihli yollarını saptamış bulunmaktadırlar. KEİ'nin üzerinde durduğu dört önemli ulaştırma projesi bulunmaktadır. Bunlar 1) Kuzey-Güney yönlerinde: Baltık Denizi, Orta Rusya, Azak ve Karadeniz arasında Pan-Avrupa koridoru, 2) Doğu-Batı yönlerinde; Adriyatik Denizi, Karadeniz, Orta Asya arasında Pan-Avrupa 8. Koridoru, 3) Tuna, Don, Volga nehirleri arasında Pan-Avrupa 7. Koridoru ve 4) Karadeniz Pan-Avrupa Ulaştırma Alanı'dır (Erkmenoğlu, 2000).

Örgütün işlevlerinin en önemli alanı olarak karşımıza enerji çıkmaktadır. 1995 yılında ABD Merkezi Haberalma Örgütü (CIA)'nın yaptığı değerlendirmelere göre Hazar havzasında 200 milyar varil düzeyindeki petrol ve dünya doğal gaz bulunduğu söylenmekle birlikte daha sonra bu miktarın 70 milyar varile kadar düşebileceği açıklamaları yapılmıştır (Adams, 2002: 42-43). Yapılan çalışmalardan 2010 yılına gelindiğinde Hazar bölgesinde günde 3 milyon varillik üretim yapılabileceği anlaşılmaktadır (Adams, 2002: 44). Bununla birlikte, KEİ'nin jeostratejik önemi bu doğal kaynaklara sahip olmasının yanı sıra Batı dünyasına yönelik enerji nakil yollarının topraklarından geçmesinden kaynaklanmaktadır. KEİ'nin üyeleri arasında hem bu kaynaklar açısından zengin ülkeler, hem de bu kaynaklardan yoksun ülkeler bulunmaktadır. Enerji konuları KEİ üyesi ülkeler tarafından işbirliğine yönelik şekilde gözden geçirilmiş ve bölgeden sağlanacak enerjinin çevreye zarar vermeden etkin bir şekilde boru hatlarıyla Batı'daki tüketicilere pazarlanmasının bölgede kalıcı bir barışın tesisi yönünde önemli bir adım

olacağından yola çıkılarak projeler geliştirilmesi yönünde niyet bildirilmiştir (Erkmenoğlu, 2000).

3. BÖLGESEL ENTEGRASYON VE KEİ-AB İLİŞKİLERİ

Bölgesel düzenlemelerin üye ülkelerin büyümelerini olumlu yönde etkileyerek ve ithalat için talebi artırarak, sadece üye ülkeler arasında değil, üye ülkelerle üye olmayan ülkeler arasında da ticaret hacminin artmasını sağladığı bilinmektedir. Sayan (1998) ülkelerin bölgesel işbirliğine girmelerindeki temel motivasyonun, malların, hizmetlerin ve diğer üretim faktörlerinin blok içerisindeki hareketini hızlandırarak etkinliği artırmak ve rekabeti harekete geçirmek olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Ayrıca ortak üretim standartlarının getirilmesi üye ülkelerin blok dışı ticaretinin de artmasını kolaylaştırmaktadır (Sayan, 1998).

Bölgesel girişimler, korumacılık ve tercihli muameleden ziyade işbirliğini ve pazara erişimi kolaylaştırdığı sürece uluslararası alanda desteklenmekte ve üye ülkelerin dünya pazarıyla bağlantı kurmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) gibi küresel alanda faaliyet gösteren örgütler de, örneğin Avrupa'da ekonomileri geçiş aşamasında olan ülkelerin daha gelişmiş komşularıyla ilişkilerini geliştirebilmelerini sağlamak amacıyla bölgesel işbirliği örgütlerine destek vermektedir (Sayan, 1998).

Avrupa Birliği (AB)'nin genel olarak Karadeniz'de işbirliğine ve KEİ'ye bakışında bir birlik olarak kendi stratejik çıkarları, AB ülkeleriyle KEİ üyelerinin ikili ilişkileri ve AB'nin geniş bir Avrupa coğrafyası perspektifi içerisinde desteklediği diğer bölgesel oluşumlar (Barselona Süreci, Güney Doğu İstikrar Paketi gibi) ile ilişkileri önemli rol oynamaktadır (Emerson ve Vahl, 2002: 19).

KEİ üyeleri, AB ile farklı düzeydeki ilişkilerinden dolayı farklı yardım programları içerisinde yer almaktadırlar. Romanya ve Bulgaristan, AB aday ülkelerine katılım öncesi uygulanan mali yardımlardan faydalanmaktadır.⁶ Türkiye'nin ayrıca Yunanistan'ın vetosu yüzünden uzun yıllardır askıya alınmış fakat şimdi serbest bırakılmış olan mali protokolü bulunmaktadır. Aday olmayan Güney Doğu Avrupa ülkelerinden Arnavutluk CARDS, Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi devletler ise TACIS programı ile AB'ye bağlıdırlar.⁷ AB'nin bölgesel işbirliği örgütleri ile ilişkileri sözkonusu olduğunda, ülkeler bazında mevcut bağlantılarından dolayı, üyeler arasında ortaklık gerektiren programlarda etkili olamadığı ortaya çıkmaktadır.

AB'nin KEİ'nin etkinliğini artırmasındaki stratejik çıkarları şu şekilde değerlendirilebilir; öncelikle Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin muhtemel üyeliği ile birlikte⁸ AB, Karadeniz'de önemli bir güç haline gelecektir. Bu durumda komşu ülkelerin AB üyeliğinin görülebilir gelecekte mümkün olmaması bir anlamda, bu ülkelerin siyasi ve ekonomik olarak Avrupa standartlarına uyma konusundaki heveslerini ortadan kaldıracak şekilde bir dışlanmışlık hissi yaratabilir. AB enerji kaynaklarının kesintisiz olarak akışını güvence altına almak durumundadır. Bu durumda Hazar'daki enerji kaynakları Orta Doğu petrollerine olan bağımlılığı dengeleyecek niteliktedir. Yeni üye olan Doğu ve Merkezi Avrupa ülkelerinde çevre politikalarına büyük yatırımlar yapan AB için Tuna havzası büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Dinyeper ve Don nehir havzalarını da içine alacak şekilde kapsamlı bir Karadeniz bölgesi çevre programı geliştirilmelidir. AB, Kafkasya bölgesindeki sorunların çözümüyle yakından ilgilenmektedir. KEİ'nin de özellikle azınlıklar ile ilgili sorunların çözümünde daha işbirliğine yönelik adımların atılması için bir çerçeve oluşturabileceği değerlendirilmektedir. Özellikle ikili ilişkiler içerisinde bulunmayan Azerbaycan ve Ermenistan gibi ülkeler KEİ çatısı altından bir araya gelmektedirler. Bir anlamda Karadeniz'de bölgesel işbirliğinin zenginleştirilmesi ve Türkiye'nin bunda öncü rol oynaması AB'nin Türkiye ile ilişkilerinde bir katma değer yaratmaktadır. AB genişleme sonucunda Karadeniz bölgesine girdiğinde Rusya'nın tarihi ve politik hassasiyetlerinden dolayı tepki göstermemesi bir anlamda Rusya'nın KEİ aracılığı ile işbirliği sürecine katılmış olmasıyla sağlanabilir. KEİ'nin etkinliği sayesinde Rusya bölgedeki aktiviteleri kendisinin kaybedip diğerlerinin kazanacağı olaylardan ziyade her iki tarafın kazanımının mümkün olabileceği şekilde algılamaya başlayacaktır (Emerson ve Vahl, 2002: 21-22).

SONUÇ

KEİ'nin, Avrupa'daki diğer bölgesel örgütlerin aksine AB'nin inisiyatifi olmadan kurulmuş olması bir yandan AB ile ilişkilerini güçleştirmekte, diğer yandan ise bu örgüte büyük bir güç ve meşruiyet kazandırmaktadır. AB her ne kadar bu bölge ile bir bütün olarak ilişkiler kurmakta güçlük çekse de, Karadeniz kıyılarının neredeyse yarısına sahip üç ülke olan Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin adaylığının söz konusu olması dolayısı ile Karadeniz'e kayıtsız kalması söz konusu değildir. Diğer yandan, KEİ uluslararası sekreteryası, karar verme organları, Parlamenterler Asamblesi, Bankası, İş Konseyi ve Atina'daki Karadeniz Çalışmaları Merkezi ile son derece modern ve yapısal olarak oturmuş bir örgütsel yapıya sahip olmasına rağmen, işbirliğinin derinleştirilebilmesi için yeni projelerin üretilip hayata geçirilmesinde en önemli sorun bölge ülkelerinin mali kaynaklarının yetersizliği olarak ortaya çıkmaktadır.

Bugün gelinen noktada KEİ'nin kuruluş amaçları arasında öngörülen pek çok alanda işbirliğini geliştirmek için atılımda bulunmuş olmasına karşın, en önemli projeler KEİ'nin örgütsel yapısı dışında ele alınmaktadır. Örneğin, çevre, ulaşım ve enerji konularında AB pek çok girişime KEİ bünyesi dışında destek vermektedir. Bu durumda AB, birlikte çalışabileceği bir bölgesel örgüt olarak, bölge projelerine aktardığı kaynakları KEİ bünyesinde değerlendirmelidir. Aslında, böylesine bir potansiyelin varlığı 1997 yılında Komisyon tarafından gündeme getirilmiş ve bunun üzerine KEİ, AB'ye gözlemci ya da tam üye olarak örgütte yer alması için davette bulunmuştur. AB'nin bu davete temkinli ve soğuk yaklaşmasının temel sebebinin KEİ üyesi ülkelerin gerçekte bölgeyi ilgilendiren meselelerin işbirliği ile çözümünde ne kadar samimi olduklarına dair bir kanaatinin olmamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Emerson ve Vahl'ın (2002: 31-32) da belirttiği gibi bölge için hayati öneme sahip çevre, ulaşım ve enerji gibi konuların KEİ bünyesi dışında bırakılması bu yöndeki güvensizliği artıran unsurlar olarak görülmektedir. Bununla birlikte son dönemde KEİ somut projelere yönelerek mevcut tikanıklığı aşmak istediğinin sinyallerini vermektedir.

Sonuç olarak, AB'nin de Karadeniz bölgesinin kendisi için önemini tekrar değerlendirerek önümüzdeki süreç içerisinde daha yapıcı bir tutum içerisine girmesinin ve somut proje teklifleri getiren KEİ'yi desteklemesinin oluşturmaya çalıştığı güçlü ekonomik ve siyasi birliğin geleceği açısından önemli sonuçlar yaratabileceği değerlendirilmektedir.

NOTLAR

¹ Sovyet delegasyonu içinde Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Moldavyalı temsilciler de yer almıştır.

² Bkz. <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/4392.html>. Türkiye, Sözleşme'yi 5 Haziran 1998'de imzalamış, 23 Haziran 1999'da onaylamıştır.

³ <http://www.die.gov.tr/turkish/bsec/gnlbilg.htm>.

⁴ Madde 7. KEİ kurulduğunda Yunanistan Avrupa Topluluğu üyesi idi ve Türkiye'de üye olabilmek amacıyla Gümrük Birliği anlaşmasını imzalamış bulunuyordu.

⁵ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. <http://www.die.gov.tr/turkish/bsec/gnlbilg.htm>.

⁶ Bulgaristan ve Romanya için öngörülen mali yardımlarla ilgili olarak son gelişme raporu için bkz. <http://europa.eu.int/comm/enlargement/romania/> ve <http://europa.eu.int/comm/enlargement/bulgaria/>.

⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/cards/index_en.htm ve http://europa.eu.int/comm/external_relations/ceeca/tacis/.

⁸ Bulgaristan ve Romanya'nın Avrupa Birliği'ne 2007 yılında üye olması öngörülmektedir. Türkiye'ye ise henüz katılım müzakerelerinin başlamasına yönelik olarak bir tarih verilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Adams, T. D. (2002), "Caspian Oil and Gas Development and the Black Sea Region: An Overview", Terry Adams, Michael Emerson, Laurence Mee ve Marius Vahl (der.), *Europe's Black Sea Dimension* içinde, Brüksel: Center for European Policy Studies ve Atina: International Center for Black Sea Studies, 39-71.
- Akgün, M. (2002), "KEİ'ye Hayat Öpücüğü", *Hürriyet*. 23 Ağustos.
- Ascherson, N. (1996), *Black Sea*, New York: Hill and Wang.
- Aybak, T. (der.). (2001), *Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict*, London: I. B. Tauris.
- Black Sea Economic Cooperation: A Handbook of Documents*. (1994), Istanbul: BSEC Permanent International Secretariat.
- Bleda, T. (1991), "Black Sea Economic Cooperation Region", *Turkish Review Quarterly Digest*, 5(23): 17-22.
- Emerson M. ve M. Vahl. (2002), "Europe and the Black Sea-Model Regionalism, Prêt-À-Porter", Terry Adams, Michael Emerson, Laurence Mee ve Marius Vahl (der.), *Europe's Black Sea Dimension* içinde, Brüksel: Center for European Policy Studies ve Atina: International Center for Black Sea Studies, 1-35.
- Erkmenoğlu, F. (2000), "Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)- Örgütünün Dünü, Bugünü ve Geleceği", <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/4Erkmenoglu2.htm>.
- Fukuyama, F. (1999), "The End of History", Foreign Affairs (der.) *The New Shape of World Politics: Contending Paradigms in International Relations* içinde, New York: W.W: Norton & Company, 1-26.
- Gençkaya, Ö. F. (1993), "The Black Sea Economic Cooperation Project: A Regional Challenge to European Integration", *International Social Science Journal*, 138: 449-557.
- Mersheimer, J. F. (1999), "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War", Foreign Affairs (der.), *The New Shape of World Politics: Contending Paradigms in International Relations* içinde, New York: W.W: Norton & Company, 101-158.
- Sayan, S. (1998), "The Black Sea Economic Cooperation Project: A Substitute For or A Complement to Globalization Efforts in the Middle East and the Balkans?", Ekonomik Araştırma Forumu'nda sunulan çalışma, Kahire.

Tayfur, F. (1999), "Turkish Foreign Policy towards the Euro-Mediterranean Partnership and the Black Sea Economic Cooperation: A Comparative Analysis", *Foreign Policy*, 1-2-3-4: 75-100.

Valinakis, Y. (1999), "The Black Sea Region: Challenges and Opportunities for Europe", *Chaillot Papers*, No. 36, Paris: Institute for Security Studies.

Zeyrek, D. (2002), "KEİ Ülkelerinin Akli Fikri AB", *Radikal*, 26 Temmuz.